

***Fârșeroți, Moscopoleni, Meglenoromâni –
Valorificarea on-line a patromoniului cultural***

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu

Catedra de Științele Informării și
Documentării,
Facultatea de Litere, Universitatea din
București
E-mail: adina_berciu2002@yahoo.com

Dr. Octavia-Luciana Madge

Catedra de Științele Informării și
Documentării,
Facultatea de Litere, Universitatea din
București
E-mail: octavialuciana@yahoo.com

Dr. Virgil Coman

Facultatea de Istorie, Universitatea „Ovidius” din Constanța și
Serviciului Județean Constanța al Arhivelor Naționale
E-mail: @yahoo.com

Dr. Adina Berciu-Drăghicescu este istoric și profesor universitar la Catedra de Științele Informării și Documentării de la Facultatea de Litere a Universității din București, titular al cursului de arhivistică și documentaristică.

Dr. Octavia-Luciana Madge este specialist în știința informării și lector la Catedra de Științele Informării și Documentării de la Facultatea de Litere a Universității din București. Predă cursuri de managementul cunoașterii, utilizatorii de informații, servicii de referințe, managementul calității în transferul de informații.

Dr. Virgil Coman este istoric și arhivist. Este conferențiar universitar la Facultatea de Istorie a Universității „Ovidius” din Constanța și șeful Serviciului Județean Constanța al Arhivelor Naționale.

Rezumat

Articolul prezintă proiectul de cercetare “Fârșeroți, Moscopoleni, Meglenoromâni – Valorificarea on-line a patromoniului cultural” desfășurat în anul 2011 cu finanțare din partea Departamentului pentru Românii de Pretutindeni. Pornind de la sublinierea importanței pe care o au protejarea și conservarea patrimoniului cultural imaterial al unui popor, sunt evidențiate pe scurt obiectivele proiectului, caracterul interdisciplinar al echipei și concluziile cercetării desfășurate în România, Albania, Republica Macedonia și Grecia.

Cuvinte cheie: fârșeroți, moscopoleni, meglenoromâni, patrimoniu cultural

Patrimoniul cultural imaterial al unui popor sau al unei comunități este constituit din manifestări aparținând practicilor sociale, ritualurilor și obiceiurilor (naștere, botez, căsătorie, înmormântare), evenimentelor festive, jocuri, cunoștințe și practici referitoare la natură, la univers, tehnici legate de meșteșuguri tradiționale (frământatul pâinii, arta ceramică, țesături, cusături, încondeiatul ouălelor etc.), expresii și tradiții verbale și nonverbale, (jocul, dansul) ș.a. Acesta se transmite din generație în generație, este recreat permanent de comunitate și îi conferă acesteia sentimentul de apartenență identitară.

În opinia noastră, acest patrimoniu cultural imaterial, alături de cel imobil și mobil trebuie protejat, conservat, valorificat cu atât mai mult dacă se dorește continuitatea identitară a comunităților românilor sud-dunăreni, în speță a comunității aromâne din Albania. Legislația albaneză referitoare la Patrimoniul național nu prevede protejarea patrimoniului imaterial al minorității aromâne.

Pornind de la cerințele europene privind protejarea Patrimoniului imaterial, de la legislația românească (Legea 26/2008 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial) și având în vedere obiectivele activității Departamentului pentru Românii de Pretutindeni, s-a obținut finanțare din partea acestuia din urmă pentru proiectul „Fârșeroți, Moscopoleni, Meglenoromâni – Valorificarea on-line a patrimoniului cultural”.

Este necesar să precizăm că informațiile referitoare la evoluția aromânilor din Albania și a meglenoromanilor după al Doilea Război Mondial din perspectivă etnografică, sociologică și culturală sunt destul de restrânse. În consecință, echipa proiectului a investigat pe teren realitatea cu privire la aceste comunități cu scopul de a culege cât mai multe date pe baza cărora să se propună o serie de măsuri menite a prezerva patrimoniul lor cultural, în special a celui imaterial. Nu este însă mai puțin adevărat că astfel de cercetări, cu caracter interdisciplinar, care să aibă o astfel de finalitate pentru aromânii din Albania și meglenoromanii din Grecia și Republica Macedonia nu s-au realizat până în prezent. În general, cercetătorii s-au aplecat asupra studierii dialectului aromân din Albania. Au existat și preocupări privind adoptarea alfabetului latin de către albanezi; au apărut lucrări privind relațiile româno-albaneze și istoria Albaniei; s-au publicat documente privind școlile și bisericile din Albania (sec. XIX-XX), lucrări care tratează problematica aromânilor din Albania

până în primele decenii ale secolului trecut; studii privind istoria meglenoromanilor ș.a.

De altfel, pentru a putea înființa în comunitatea aromână școli, biserici, biblioteci, nuclee muzeale ș.a., era necesară și o astfel de cercetare de teren, cu caracter interdisciplinar. Aceasta cu atât mai mult cu cât în Albania a funcționat un Institut de Studii Sud-Est Europene, la Saranda, înființat în 1938, prin donația terenului de către istoricul N. Iorga și strădaniile prof. univ. dr. Dumitru Berciu și care, din păcate, după 1948, a fost desființat.

Este bine cunoscut faptul că în Albania, în Grecia și în Republica Macedonia au funcționat (din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până către jumătatea secolului al XX-lea) cu sprijinul statului român zeci de școli și biserici care au jucat un rol important în afirmarea și menținerea identității comunității aromâne de aici, cu tot „bagajul” patrimoniului ei cultural imaterial. Sigur, toate acestea s-au realizat cu destule sacrificii din partea aromânilor.

Prin investigațiile noastre am dorit să reactualizăm în memoria urmașilor comunității aromâne și a comunității meglenoromâne, dar și în memoria românilor nord-dunăreni aceste aspecte, deloc minore, care s-au realizat prin strădania înaintașilor. Instituții precum familia, școala și biserica, au avut rolul de a păstra identitatea românească a aromânilor cu o componentă importantă, cea a patrimoniului cultural imaterial. Educația primită de înaintași în familie, la școală, dar și în cadrul bisericii le-a permis să acumuleze tradiții, obiceiuri, cântece, jocuri, îndeletniciri.

La fața locului, am constatat că, în ciuda vicisitudinilor istoriei, aceste instituții și-au îndeplinit misiunea: patrimoniul imaterial, în mare măsură, este prezervat în cadrul comunității aromâne din Albania, dar mai cu seamă în România unde regimul politic instaurat la finele celui de-al Doilea Război Mondial a fost mult mai permisiv. Cu toate acestea, pericolul pierderii este însă evident.

Informații privind patrimoniul imaterial al aromânilor din Albania și modalitățile de prezervare al acestuia nu au fost adunate și, implicit, nu s-au publicat până în prezent, nici de către Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, nici de către alte instituții de profil. Prin urmare, un astfel de studiu realizat de o echipă interdisciplinară de cercetători se impunea.

Iată de ce, considerăm că acest studiu este util nu numai aromânilor din Albania și meglenoromânilor din Grecia și Republica Macedonia sau a celor din România, dar și unor departamente și instituții care funcționează în cadrul Ministerului Culturii și al Patrimoniului, Ministerului Afacerilor

Externe, Muzeului Țăranului Român, Muzeului Național al Satului „Dimitrie Gusti” ș.a.

Prin punerea în valoare a patrimoniului imaterial aromânesc ne-am propus să stimulăm și inițiativele comunitare de revitalizare și conservare a elementelor de patrimoniu imaterial care pot deveni o sursă de dezvoltare economică (ex. turismul cultural) și identitară. De altfel, rezultatele cercetării noastre vor putea susține politicile europene privind multiculturalismul în Balcani, prin promovarea unor informații culturale despre aromânii (fârșeroți, moscopoleni) și meglenoromânii din Albania, Grecia și Republica Macedonia. De altfel, patrimoniul imaterial, neidentificat, neinventariat într-un registru/catalog sau fără a fi prezentat într-un studiu adecvat, nu poate fi nici protejat și nici conservat.

Proiectul a avut drept componentă esențială arhivarea/înregistrarea unor mărturii de istorie orală precum: obiceiurile din ciclul familial (nașterea, nunta, înmormântarea) și cele din ciclul calendaristic (sărbători și obiceiuri cu dată fixă: Crăciunul, Anul Nou; sărbători și obiceiuri cu dată mobilă: Paștele; sărbători și obiceiuri din calendarul agro-pastoral; sărbători și obiceiuri comunitare; reprezentări mitice), cântece și jocuri tradiționale, apoi date despre moștenirea meșteșugurilor tradiționale ș.a. La toate acestea se adaugă numeroase imagini cu biserici, cimitire, dar și aspecte din viața cotidiană a aromânilor din Albania și a meglenoromânilor din Grecia și Republica Macedonia.

Echipa proiectului a avut un caracter interdisciplinar, incluzând cercetători din domeniile: istorie, etnologie, lingvistică, sociologie, muzeologie, arhivistică, muzicologie etc., dar care lucrează și în medii de promovare a culturii tradiționale. De altfel, caracterul interdisciplinar al echipei corespunde cerințelor unui proiect cultural viabil, derulat într-o arie culturală mai puțin abordată până în prezent.

Aspectul de noutate al proiectului a constat într-o cercetare comparativă, istorico-etnografică a patrimoniului cultural, imaterial în mod special, al aromânilor și meglenoromânilor din: România (Constanța, Palazu Mare, Ovidiu, Nisipari și Cerna) și a celor din Macedonia (Skoplje, Ghevghelia, Huma), Albania (Pogradeț, Corcea, Moscopole, Divjaka, Elbasan, Permet, Fier, Saranda, Gjirokaster, AndonPoci), Grecia (Kalambaka, Glykomilia, Hrisomilia, Cupa (Koupa), Liumnitza, Perivole (Birislav), Oșin, Lungutza, Arhanghelos). Au fost implicate în această acțiune comunități din zone cu un fond identitar similar sau uneori chiar identic.

Concluzia esențială a echipei a fost clară: între aceste două comunități nu există un aspect de similitudine, ci de *identitate deplină*, atât în ceea ce privește patrimoniul imaterial, dar și în privința identității

culturale. Subiecții intervievați din Republica Macedonia, Albania, Grecia și România au fost selectați din diferite categorii de vârstă (între 10–80 de ani), respectiv categorii sociale diverse: profesori din învățământul univesitar și preuniversitar, învățători, preoți, artiști plastici, artiști populari, ingineri, juriști, contabili, funcționari, proprietari de microîntreprinderi, comercianți, femei casnice ș.a., astfel oferind echipei posibilitatea să tragă concluzii cât mai obiective.

Dintre obiectivele proiectului menționăm: realizarea unei cercetări privind valorile de patrimoniu cultural, imaterial în mod special, aromânesc și meglenit existent în Republica Macedonia, Albania și Grecia; depistarea componentelor dispărute din patrimoniul imaterial aromânesc și meglenit; identificarea soluțiilor optime privind protejarea acestor valori patrimoniale comunitare: realizarea unor mici centre muzeale patrimoniale în cadrul comunităților fărșeroate, moscopolene și meglenite din Pogradetș, Divjaka, Fier, Corcea, Skoplje, Huma, Ghevghelia, Perivole, Karpi, Houma, Osani, Hrisomilia, Glykomilia, Axiopolis; imortalizarea pe CD-uri a elementelor de patrimoniu imaterial specific acestei comunități și crearea unui Portal.

Proiectul are drept grup țintă publicul românesc și european interesat de comunitatea aromânilor (fărșeroții și moscopolenii) din Albania, de albanezii din Albania precum și de comunitatea meglenoromânilor din Republica Macedonia și Grecia, și mai larg, are drept țintă, de asemenea, comunitatea aromânilor din Peninsula Balcanică și din România. Studiul, cartea și CD-urile care vor fi realizate ulterior, vor fi transmise asociațiilor aromânilor, meglenoromânilor, consulatelor, ambasadelor și institutelor culturale ale României din Peninsula Balcanică, bibliotecilor, institutelor de cercetare și universităților din statele balcanice.

Materialul va putea fi utilizat pentru promovarea politicilor culturale ale statului român la Consiliul Europei în problematica comunității aromâne din Balcani și, în general, pentru susținerea politicilor privind „românii din afara granițelor”.

Echipa a constatat că, în ciuda vicisitudinilor istoriei și a transformărilor profunde, determinate în primul rând de progresul tehnologic, fărșeroții și moscopolenii, meglenoromânii deopotrivă, au continuat să își păstreze limba, religia, tradițiile, obiceiurile și meșteșugurile moștenite de la înaintași. Nu este însă mai puțin adevărat faptul că ei sunt hotărâți să facă același lucru și în viitor, înlăturând orice bariere politice sau de altă natură.

Bibliografie

- Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Fondurile Personale: Vasile Stoica, Leon Boga, Victor Diamandi*.
- Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, București, *Fondurile: Problema 15 (1874–1944) Școli și biserici din Balcani; Problema 18 (1920–1945) Românii din afara granițelor, vol. 1–9; Dosare speciale (1920–1944); fond 71 (1900–1919), litera B, vol. XIV; fond 70 V (1945–1948), vol. 2 Minorități*.
- CAPIDAN, Theodor. *Românitatea Balcanică*. București, 1936. Discurs. Extras, 36 p.
- PAPACOSTEA, Victor. *Civilizația românească și civilizația balcanică*. București, 1983.
- PEYFUSS, Max Demeter. *Chestiunea aromânească: evoluția ei de la origini până la pacea de la București (1913) și poziția Austro-Ungariei*. Trad. Nicolae Șerban Tanașoca. București: Editura Enciclopedică, 1994.
- ZBUGHEA, Gheorghe. *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică. Secolele XVIII–XX*. București: Editura Bucureștilor, 1999.